

**ԼԻԼԻԹ ԿԱՌԼԵՆԻ
ԵՓՐԵՄՅԱՆ**

*Երաժշտագետ, արվեստագիտության թեկնածու,
Երևանի Կոմիտասի անվ.
կոնսերվատորիայի դոցենտ*
E-mail: mikaelterlemez@gmail.com

ԱՐՎԵՍՏԻ ՄՇԱԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՐՈՍՅԱՆ

**Նվիրվում է Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի
ազգային ակադեմիական թատրոնի մեներգիչ, ԵՊԿ պրոֆեսոր՝ Սարգիս Թորոսյանի հիշատակին**

Երգիչ Սարգիս Թորոսյանը ծնվել է 1956 թ. Երևանում: Սովորել է Գեղագիտական դաստիարակության կենտրոնի վոկալ բաժնում (1966-1968, դաս.՝ ՀՀ Վաստակավոր արտիստ Ռ. Բարություն), Ռ. Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանի վոկալ բաժնում (1977-1981 թթ., դաս.՝ ՀՀ Վաստակավոր ուսուցիչ Էլենոնրա Տեր-Մարտիրոսյան): 1980 թվականից աշխատել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երգչախմբում որպես մեներգիչ: 1982-1987 թթ.՝ սովորել է ԵՊԿ մեներգեցողության բաժնում, ՀՀ Վաստակավոր արտիստուհի, պրոֆեսոր Մազդալինա Ալեքսեյի Գալուստովա-Սիմոնյանի մասնագիտական դասարանում: 1987-ից աշխատել է ԵՊԿ-ում որպես դասախոս, 2001-ից՝ դոցենտ: Դասավանդել է նաև Տ. Չուխաջյանի անվան երաժշտական դպրոցում: 1994 թվականից մինչև կյանքի վերջն եղել է Ա. Սպենդիարյանի օպերայի և բալետի թատրոնի մեներգիչ:

1986 թվականին արժանացել է Տ. Չուխաջյանի անվան հանրապետական մրցույթի դափնեկրի կոչմանը: 1996-ին Հայ-Ավստրո-Գերմանական երաժշտության մեներգիչների առաջին մրցույթում ստացել է 1-ին և հատուկ՝ «Օրատորիալ արիայի լավագույն կատարման համար» մրցանակները: 1990-1991 թվականներին Էջմիածնի Ս. Գայանեի արական երգչախմբի հետ Ֆրանսիայի 14 քաղաքներում հնչեցրած Կոմիտասի և Եկմալյանի Պատարագներում հանդես է եկել որպես մեներգիչ:

Հայաստանի Ազգային Ռադիոյի ֆոնդում պահպանվել է Կոմիտասի Պատարագի ձայնագրությունը՝ Սարկավազի և Դպիրի երգարաժիհների կատարումներով: Ունի լազերային ձայնակալառակներ և ձայներիզներ Մ. Մաշտոցի, Ն. Շնորհալյու և Գ. Նարեկացու շարականների ձայնագրություններով: Հյուրախաղերով հանդես է եկել ԱՄՆ-ում, Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Արարական Միացյալ Էմիրություններում, Իրանում, Չեխիայում և ԱՊՀ երկրներում:

Մահացել է 2016 թվականին Երևանում:

Յուրաքանչյուր մարդ անկրկնելի է, նա բնության ու Աստծո անիմանայի ու անմեկնելի ստեղծագործությունն է, որի եզակիության ամենարևութագրական դրսևորումներից է իրեն շնորհված ձայնը, ինտոնացիան: Գեղեցիկ ձայնը հնագույն ժամանակներից համարվել է աստվածային պարզև, իսկ երգելու շնորհը՝ հազարավոր մարդկանցից շահեկան ձևով տարբերվելու ի վերուստ տրված հատուկ մի նշան՝ դրոշմ: Ձայնի, ինտոնացիայի գույնի և որակի մեջ խտացված է մարդու ամբողջ էությունը, նրա խառնվածքը, զգացմունքայնությունը, խորությունը, կամքն ու նրբազգացությունը...

Սարգիս Թորոսյանը տարբեր էր կյանքում և արվեստում: Անօրյայում զուսպ ու համեստ, ընկերական և մասնագիտական միջավայրում իրեն ուրիշներից չզերադատող, կյանքում և բեմում՝ դիմացինին հարգելու և բարձրացնելու, զիջելու անկեղծ մղումով ու պատրաստակամությամբ:

Սարգիսի ձայնը սակայն նրա հոգու այլ երանգներն էր բացահայտում: Հախտոն էր ձայնը ու գորեղ, զրնգուն, անվախ ճախրել ու իրենով լցնել գիտեր վանքերի ու դահլիճների բարձր առաստաղները ու հեռավոր անկյունները: Չուլալ ու պարզ գետի նման ազատ հոսող իր երգը գրավում էր մարդկանց հոգիները: Նրա մտքի և ոգու վեհությունն ու իմաստությունը, աներկյուղ հաստատակամությունը դեպի իրեն էին ձգում ունկնդրի ուշադրությունը, ով կլանված հետևում էր Թորոսյան-մեկնաբանի կերտած յուրահատուկ կերպարների:

«Երաժշտական Հայաստան» ամսագրի խմբագրական խորհրդի երաշխավորությամբ՝ Դավիթ Գարսևանի Ղազարյանի ընդունվել է տպագրության՝ 04.06.2019 թ. ներկայացրել է հեղինակը՝ 20.05.2019 թ.

Ուներ «գեղեցիկ և ջերմ տեմբր» Տ. Լևոնյան, «գեղեցիկ, յուրահաստուկ տեմբրով, առողջ միջուկով ձայն» Ջ. Վարդանյան, «յուրահաստուկ և անկրկնելի ձայն» Ի. Ջաքյան, «մաքուր, պայծառ, զույլ հնչերանգ» Ա. Ազիզյան, «ձայնի նուրբ տեմբր», կոլորիտ, մեծ դիսպոզիցիոն, հնչել ձայն Ռ. Ասատրյան, «սպեցիֆիկ ձայնատարություն, արտաբերման ձև, տեմբր» Գ. Գեղամյան, երգչական շատ գեղեցիկ ձայն Դ. Ղազարյան... Այսպես են բնորոշում երաժիշտները դրամատիկ տենոր Սարգիս Թորոսյանի արվեստը: Երբեմն նշվում է նաև նրա ձայնին բնորոշ փոքր-ինչ ռեզային երանգը, որն ըստ իս առավել ազգային գույն է հաղորդում երգչին, ով նախ և առաջ միջնադարյան հոգևոր երգի կամ մինչ օրս փնտրվող ազգային երգելատճի արարողը և կրողն էր:

Հայաստանում և արտասահմանում Սարգիսի ելույթները մշտապես եղել են երաժշտական քննադատների ուշադրության կենտրոնում: Երգչի արխիվում պահպանվել են իր իսկ ձեռքով խնամքով հավաքված ու կոչիկ դասավորված բազմաթիվ հայտագրեր, համերգային և օպերային ծրագրեր, ինչպես նաև գրախոսականներ հայաստանյան և արտասահմանյան մամուլից: Ստորև մեջբերեն դրանցից մի քանիսը. «Ինչ վերաբերում է օրվա հերոս-երգչին՝ «ավետարանիչ» Սարգիս Թորոսյանին, ապա մեջբերում եմ պրոֆ. Արմեն Բուդաղյանի խոսքը. «Այսուհետ Սարգիս կարելի է վստահորեն անվանել Հովհաննես...» Դանիել Երաժիշտ (1.): «Արաքս Դավթյանի հետ հանդես եկող մեներգիչներից ավելի «տեսադաշտում» էր Սարգիս Թորոսյանը: Նա անսամբլում ավելի փորձառու էր և հանդես բերեց ընթացքում հնչողության մակարդակը հավասարակշռելու կարողություն: Մնացած երգիչներն այս առումով գովելի չէին: Դե, իհարկե, դժվար է կարիերայի հենց սկզբում մրցել Դավթյանի նման բարձրակարգ երգչուհու հետ»։ Սվետլանա Սարգսյան (2.): «Партию Манрико (в опере Верди “Трубадур”) исполнил ведущий тенор театра Саркис Торосян. Его Манрико молод, горяч. Интересно проводит он сцену в темнице, очень сложную в вокальном отношении, построенную на резкой смене чувств: радость встречи с Леонорой, проклятие за мнимую измену и нежность примирения.» - *Наталья Асмарян (3.)*.

Ջարմանալի ունիվերսալ երգիչ էր Սարգիս Թորոսյանը: Դրա բացատրությունը թերևս պետք է փնտրել իր բազմակողմանի երաժշտական կրթության մեջ. Հայաստանի կրթական օջախները մինչ օրս լայն ընդգրկումով մասնագիտական գիտելիքներ են մատուցում՝ խուսափելով արտասահմանում առավել ընդունված նեղ մասնագիտական ուղղվածությունից: Սակայն արդեն հետբուհական շրջանում երաժշտական ասպարեզ դուրս եկող յուրաքանչյուր երաժիշտ սեփական հայեցողությամբ անխուսափելիորեն կատարում է իր ընդունակություններին, հնարավորություններին ու հետաքրքրություններին առավել մոտ երաժշտական ոճի, ուղղության, ի վերջո իրեն բնորոշ բեմական ամպլուայի ընտրություն:

Բայց այդպես չէրավ Սարգիս Թորոսյանի դեպքում: Անբացատրելի է, թե ինչպես արմատներով պոստեցի ճարտարագետի երևանյան ընտանիքում ծնված այդ երաժիշտը կարողանում էր հավասար կերպով հարազատորեն վերապրել ծայրահեղ տարբեր ոճական ձեռագիր ունեցող կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները. Մոցարտ ու աշուղ Ջիվանի, Դոնիձետտի և Կոմիտաս, Բեթհովեն ու Չայկովսկի, Տիգրանյան ու Շուբերտ, Մաշտոց և Տերտերյան, Պերգոլեզի ու Ճզնավորյան, Բախ, Սպենդիարյան ու Մադրյան...:

Ահա Սարգիս Թորոսյանի երգացանկի մասնակի պատկերը. Յ. Ս. Բախ՝ 4, 57, 89, 131 Կանտատներ, «Չարչարանքներ ըստ Հովհաննես», Գ. Ֆ. Հենդել՝ Մեսիա, Կոմիտաս՝ Պատարագ, Ա. Տիգրանյան՝ «Անուշ» (Սարո), «Դավիթ Բեկ» (Ամենդ), Վ. Ա. Մոցարտ՝ «Թագադրման» մեսսա, Մեծ մեսսա, Ռեքվիեմ, «Առևանգում հարեմից» (Պեդրիլիո), «Կախարդական սրինգ» (Տամինո); Գ. Դոնիձետտի՝ «Պողիկտոս» (Պողիկտոս), Ֆ. Շուբերտ՝ 2-րդ Մեսսա, Ջ. Վերդի՝ «Օթելլո» (Ռոդրիգո), «Տրավիատա» (Ալֆրեդ), «Տրուբադուր» (Մանրիկո), Ա. Բաբայան՝ Մագնիֆիկատ, Լ. վ. Բեթհովեն՝ 9-րդ Սիմֆոնիա, Ջ. Պերգոլեզի՝ *Stabat Mater*, XVII դարի ռուսական հոգևոր երաժշտություն, Ա. Հարությունյան՝ «Ասք հայ ժողովրդի մասին», Ս. Մուքիսայան. Ռոմանսներ, Ա. Բաբայան. Կանտատ ձայնի համար, Դ. Սարգյան Կանտատ 2, Լ. Ճզնավորյան. Կանտատ «Քրիստոս ընդդեմ Սատանայի», «Ռոստամ և Ջոհրաբ», Է. Սաղոյան. «Գրիգոր Լուսավորիչ» (Տրդատ արքա, Հիսուս Քրիստոս ասմունք), Ա. Ազիզյան. Երգեր Հ. Թումանյանի, Սիփան Շիրազի խոսքերով, Ա. Տերտերյան. «Երկրաշարժ» (Քարոզիչ), Ա. Սպենդիարյան. «Ամաստ» (Ալի Մուրադ):

Որքան բազմազան էին նրա մասնագիտական հետաքրքրությունները: Հոգևոր երաժշտությունն իր ազգի, ցեղի ու հավատքի ակունքն էր, հոգու ծարավը հագեցնող մշտնջենական բնական աղբյուրը: Հայկական ժողովրդական ու աշուղական երգը, գերմանական օրատորիան և մտերմիկ Lied-ը, իտալական bel canto-ն ու ռուսական վոկալ դպրոցի ավանդույթները՝ ամենը խտացած էր մի ստեղծագործ մեկնաբանի, աշխարհի քաղաքացու, «շարքային» երևանցու կերպարի և հոգու մեջ: Հետևաբար, սովորական մի բան էր, որ ավարտելով Սարոյի դերերգն Օպերային թատրոնում՝ Տիգրանյանի «Անուշ» օպերայում, Սարգիսը շտապում էր Հայֆիլիարմոնիա, որտեղ սիմֆոնիկ նվագախմբի ուղեկցությամբ կատարում էր Լենսկու արիան Չայկովսկու «Եվգենի Օնեգին» օպերայից, իսկ մյուս օրը վաղ առավոտյան Էջմիածնում էր՝ Պատարագի: Եվ միայն երեկոյան, ընտանեկան շրջապատում հանգստանալիս, վերջապես ժամանակ էր գտնում նոր մի սարքի նախագիծ գծագրելու ձախ ձեռքով (ձախյիկ էր), որ զիշերվանից անընդհատ պտտվում էր մտքում ու սեփական ձեռքերով պատրաստում այն:

Սարգիսը սիրահարված էր կյանքին: Նրա ամենամեծ սերն ընտանիքն էր ու երաժշտությունը, բեմն ու թատրոնն և ունկնդիրը տարբեր երկրներում, եկեղեցին, աշակերտներն ու ուսանողները: Հատկապես մանկավարժական աշխատանքը մոտ էր նրա խառնվածքին. ուսանողներին նա հարազատի պես էր ընդունում, մասնագիտական և կյանքի հարցերում դառնում նրանց ավագ ընկերը, առաջնորդը, երբեմն նույնիսկ երկրորդ հայրը:

Ե Պ Կ եր ա խ ա վ ո ղ ն եր ր

Դպրոցի աշակերտներին անգամ կարողացավ հասցնել այնպիսի մակարդակի, որ ներկայանան միջազգային մրցույթին, այն էլ Իտալիայում՝ *bel canto* երգեցողության ծննդավայրում... Ս. Թորոսյանի ուսանողներների թվում են Ֆրանսիայում գործունեություն ծավալող երգիչներ Խաչատուր Հակոբյանը, Արտակ Համբարձումյանը, Մասիս Մաղադին Իրանի Հանրապետությունից, ինչպես նաև հայաստանաբնակ Հայկ Հովհաննիսյանը, Ռոյանդ Աբրահամյանը, Արթուր Ադամյանը:

Սարգիս Թորոսյանը սիրված էր աշակետների, ընկերների, գործընկերների, հասակակից և ավագ սերնդի հայտնի երաժշտական գործիչների կողմից: Ստորև ներկայացնենք նրանց սրտակից խոսքը Սարգիս Թորոսյանի մասին: Նշենք, որ բացառությամբ Տիգրան Լևոնյանի, տարիներ առաջ տրված բնութագրության և Աննա Արևշատյանի հողվածների, բոլոր հարցազրույցներն ու հուշապատումները գրվել են հատուկ այս հողվածի համար:

Հավելենք, որ Յուրի Դավթյանի, Միքայել Հովակիմյանի, Ռուբեն Ասատրյանի, Գայանե Գեղամյանի հատվածները հարցազրույցներ են, որոնք ներկայացված են առանց հարցադրումների:

ԼԻԼԻԹ ԵՓՐԵՄՅԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ԼԵՎՈՆՅԱՆ օպերային երգիչ, ռեժիսոր

Ա. Սպենդիարյանի անվան ազգային ակադեմիական օպերայի և բալետի թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար և գլխավոր ռեժիսոր ՀՀ ժողովրդական արտիստ

Ազգային Օպերային թատրոնում Սարգիս Թորոսյանը վստահաբար ամրագրվեց որպես առաջատար դերերգիչներից մեկը: Նրա անկաշկանդ դիսկոգրոնի գեղեցիկ և ջերմ տեմբրով քնարական դրամատիկ տենորը, կատարողական վարպետությունը և բեմական արտաքինը եղան երաշխիք՝ բեմում կերտելու երաժշտաբեմական կերպարներ, որոնք աչքի են ընկնում կատարողական կուլտուրայով:

Դոնիժետտոյի «Պողիկտոս» Պողիկտոսի դերերգը երգչի անատարկելի հաջողությունն է, որն, ի դեպ թե՛ հայրենիքում, թե՛ Իսպանիայի համաշխարհային փառատոնում արժանացավ հանդիսատեսների ամենաջերմ գնահատականին:

Սարոյի դերերգը Թորոսյանի կատարմամբ, ազատվելով օտարածին խաղերից, հնչում է հայեցի, խորապես ազգային և երգի ու խաղի գեղեցիկ դաշնակցությամբ:

Սարգիս Թորոսյանի պես լրջմիտ և բարեկիրթ արվեստագետն աշխատանքային նվիրումով և անընդմեջ կատարելագործությամբ օպերային թատրոնի առաջատար դերերգչի հիանալի օրինակ է:

ՅՈՒՐԻ ԴԱՎԹՅԱՆ

դիրիժոր, ՀԽՍՀ Արվեստի վաստակավոր գործիչ, ՀՀ ժողովրդական արտիստ

Սարգիս Թորոսյանին հիշում են դեռ ուսանող տարիներից, երբ ԵՊԿ Օպերային պատրաստման իմ դասարանում նա մասնակցում էր Օպերային ստուդիայի ներկայացումներին: Տարբեր դերեր էր կատարում՝ ըսկզբից փոքր, հետո ավելի բարդ, այդ տարիներին արդեն աշխատում էր Էջմիածնի Մայր տաճարի երգչախմբում: Իր տաղանդով և աշխատասիրությամբ նա հասցրեց այնպես դրսևորվել, որ ես զուգահեռաբար հանդիսանալով Ա. Սպենդիարյանի Օպերայի և բալետի թատրոնի գլխավոր դիրիժորը, գեղարվեստական ղեկավար Տիգրան Լևոնյանին առաջարկեցի Սարգիսին հրավիրել

թել թատրոն՝ մեներգչի հաստիքով: Շատ շուտով նրան հանձնարարվեց Սարոյի պատասխանատու դերը Ա. Տիգրանյանի «Անուշ» օպերայում, և նա լիովին արդարացրեց մեր սպասելիքները:

...Եվ ահա սկսվեցին Դոնիժետտոյի «Պողիկտոս» օպերայի բեմադրական աշխատանքները: Գլխավոր դերը պետք է կատարեր Ռ-ազմիկ Պապիկյանը: Արդեն բավական փորձեր էին արվել, երբ հանկարծ պարզվեց, որ Ռ-ազմիկը մշտական բնակության է մեկնում Միացյալ Նահանգներ: Պարտիան շտապ փոխանցվեց Սարգիս Թորոսյանին, ով միանգամից կարողացավ ներգրավել դերում:

Բոլորն են հիշում, թե ինչ մեծ իրադարձություն դարձավ «Պողիկտոսը» Հայաստանի մշակութային կյանքում: Եղանք Մոսկվայում՝ Մեծ թատրոնի բեմում ներկայացնելով այս հազվադեպ բեմադրվող ստեղծագործությունը: Երբ 1998 թվականի ամռանը մենք մեկնեցինք հյուրախաղերի Իսպանիա, դեռ չգիտեինք, թե ինչպես կընդունվի օպերան արտասահմանում: Մերիդա քաղաքի ավանդական 44-րդ օպերային արվեստի փառատոնն էր: Այդ բեմը տեսել էր բազմաթիվ աշխարհահռչակ կատարողների և կարելի է ասել ուղղակի երգիչների ռենտգենի՝ ախտորոշիչ սարքի նման մի բան էր, ստուգելու համար արտիստի ով լինելը: Պատկերացրեք, մենք արժանացանք այնպիսի խանդավառ ընդունելության, որ մյուս տարի նորից հրավիրվեցինք Իսպանիա, այս անգամ արդեն Ջ. Վերդիի «Օթելլո» օպերայով:

Սարգիս Թորոսյանը որպես Ա. Սպենդիարյանի անվան թատրոնի առաջատար մենակատար, մեծ «ամազ» ու ներդրում ունի հայ երգարվեստում: Ափսոս, շատ շուտ հեռացավ կյանքից. և իբրև կատարող, և որպես մանկավարժ, ով լավ սերունդ էր դաստիարակում, նրա բեղմնավոր գործունեությունը կարևոր մի օղակ էր ազգային մշակույթի միասնական շղթայում:

ՉԱՎԵՆ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

դիրիժոր, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ

ՄԱՐԿՈՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ԿՈՉՄԱՄԲ

Ինձ հաճելի է գրել մի մարդու մասին, ում հետ շփումը միշտ ցանկալի է եղել: Քիչ մարդիկ կան, որ հարաբերությունների մեջ իրենց անձը դարձնում են անցկատ,

չպարտադրող, անհավակնուտ, պարզ ու անմիջական, որով էլ դառնում են միշտ փնտրվող:

Սարգիս Թորոսյանը չափված-ձևված, բարեհամբույր մարդ էր, արտաքինից թվում էր մի քիչ սառը, բայց ներքուստ այդպիսին չէր. գիտեր հուզվել, հուզել, լիաթոք ծիծաղել, ուներ հումորի նուրբ զգացողություն: Երբեք չէր անցնում պատշաճության սահմանը: Բնությունից կիրթ ու մեղմաբարո անձնավորություն էր: Եթե մի բան այնպես չէր, ապա մոտենում էր և մտերմիկ-մեղավոր ձայնով խոստովանում: Հոգևոր և մտավոր աշխարհով մաքուր, անբասիր անձնավորություն էր, հեռու ինտրիգներից: Պարկեշտ մարդ: Սքանչելի ամուսին, հրաշալի հայր:

Չորս Ավետարանիչներից ինձ ամենամոտը Հովհաննու Ավետարանն է՝ իր պոետիկությամբ և պատմելաճի դինամիկայով: Ուստի 1999 թվականին՝ Հայաստանում Քրիստոնեությունն իբրև պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակին ընդառաջ, մտածեցի ներկայացնել նախ Բախի այս պասսիոնը, ապա՝ 2001-ին՝ «Չարչարանքներ ըստ Մատթեոսի» պասսիոնը: Երբ Սարգիսին, ով ուներ գեղեցիկ, յուրահատուկ տեմբրով, առողջ միջուկով ձայն, առաջարկեցի երգել Բախի «Չարչարանքներ ըստ Հովհաննու» պասսիոնի Ավետարանիչի պարտիան, նա երկմտության մեջ էր՝ կկարողանա՞ հաղթահարել այն խնդիրները, որոնք բոլորովին նոր էին իր համար: Մինչև այդ մենք միասին կատարել էինք Բախի մի քանի կանտատ, արիաներ և անսամբլային համարներ «Մազնիֆիկատից» և «Ծննդյան օրատորիայից», ինչպես նաև դեկտեմբերյան Ծննդյան Տոնին նվիրված երգերը: Իսկ մեր օպերային թատրոնում՝ Մոցարտի «Առևանգում հարեմից» **Singspiel**-ը, որտեղ Սարգիսը փայլուն կատարեց Պեդրիլլոյի դերերգը:

Երբ սկսեցինք աշխատել, Սարգիսն աստիճանաբար հմայվեց Ավետարանիչի կերպարով: Լինելով հավատացյալ, երկար տարիներ եկեղեցում երգած անձ և Պատարագի մենակատար սկսեց զգալ նյութը, պահանջվող երգելաճո՞ր՝ **Sprechgesang**-ը: Աշխատում էինք համառորեն և բծախնդիր հետևողականությամբ, յուրաքանչյուր բառի արտահայտչականության, արտաբերման էներգետիկայի, հուզական զամմայի ամբողջ ամպլիտուդի, յուրանքանչյուր բառի թարգմանության յուրացման, տեսարանների դինամիկ արտահայտչականության վրա: Իր արվեստում լինելով լուրջ և կարգապահ անձնավորություն Սարգիսը համառորեն հաղթահարում էր բոլոր անսովոր և բարդ խնդիրները: Եվ արդյունքը եղավ հրաշալի: Նրա արտաքինն էլ էր օգնում Ավետարանիչի կերպարի ամբողջացմանը. կարծես մագաղաթից ելած Հովհանն էր, որ եկել էր մեզ պատմելու այն ամենը, ինչ կատարվել էր, և որի Վկան էր եղել ինքը: Սարգիսը կարողացավ անշտապ ոճով մեզ պատմել. «Եվ Հիսուսը իր աշակերտների հետ քայլում էր Կիդրոն գետի եզերքով»... հուզմունքով, հեկեկայով, խեղդվող ձայնով նկարագրել երրորդ արքորականից հետո Պետրոսի հոգեվիճակը. «Հիշեց Պետրոսը Հիսուսի խոսքերը և հեռացավ, և լաց եղավ դառնագին»: Մա աննկարագրելի գեղեցկության, շատ դժվարին երաժշտական ֆրագ է. դանդաղ տեմպում պետք է **Bweinete**

(«լաց եղավ») բառը երգվի մեկ շնչով, արտահայտիչ կերպով փոխանցելու Հիսուսին ուրացած Պետրոսի հոգեվիճակը: Սարգիսը հրաշալի մատուցեց պահը: Այնուհետև, երբ տեսնում է, թե ինչպես անարդարացիորեն մտրակում են Հիսուսին, չկարողանալով զսպել իրեն զայրացած ու դառնացած բացականչում է. «բայց Բարրաբան մի ավազակ էր, սակայն Պիղատոսը տվեց Հիսուսին, որ մտրակահարեն...» Ու, երբ Հիսուսը Խաչի վրա էր, Սարգիս-Ավետարանիչը հայացքը ուղղեց դեպի դահլիճ, հառաչեց-շնջաց. «...և խոնարհելով գլուխը, հոգին ավանդեց»: Երուսաղեմի կործանումից ցնցված, ներսից ժայթքող պաթետիկ, հուժկու ցնծությամբ ու սարսափով բառացիորեն գոչեց. «...Եվ ահա տաճարի վարագույրը վերևից մինչև ներքև երկուսի պատուվեց, և երկիրը շարժվեց, և ժայռեր ձեռքվեցին, և գերեզմանները բացվեցին, և ննջեցյալ սրբերի բազում մարմիններ հարություն առան...»: Սարգիսը հավատաց և հավատացրեց մեզ, ու մենք՝ կատարողներս և ունկնդիրը, եղանք ներկան այդ դրամատիկ իրադարձությունների...

Ամոռանալի օրեր էին: Բոլոր մասնակիցներս գտնվում էինք հոգևոր երանության և վերելքի մեջ...

Սարգիս Թորոսյանն առաջին տենորն էր հայ երգարվեստում, ով մեծ հաջողությամբ կերպարանավորեց, իրականացրեց Ավետարանիչի խոսքը և բարձրացավ այն պատվանդանը, որն իրավամբ իրեն է պատկանում: Նրա ծավալուն գործունեությունից՝ օպերային թատրոն, կոնսերվատորիա, Մայր Տաճարի երգչախմբի երկարամյա մենակատար, համերգային կյանք, ես փորձեցի մեկ-երկու շտրիխով տալ նրա ապրած ազնիվ մարդկային ու ստեղծագործական կյանքից ընդամենը մեկ դրվագի պատմությունը: Դրվագ, որն առանձնահատուկ տեղ գրավեց հայ կատարողական երգարվեստի պատմության մեջ:

...Ուրախության մի զգացում եմ ունենում, երբ հիշում եմ Սարգիսին՝ իր թախճոտ աչքերով, անկեղծ ժպիտով և տխրության զգացում, որ ոչ մեծ տարիքում լքեց մեզ: Նաև սիրտանքի, որ ունեցել ենք իր անձի հետ շփման հաճելիությունը:

Ավարտեմ Հովհաննու Ավետարանի փոքր-ինչ փոփոխված տողով.

«Տեր, թույլ տուր Քո սիրելի հրեշտակներին տանել նրա հոգին Աբրահամի գիրկը»:

ԱՆՆԱ ԱՐԵՎՇԱՏՅԱՆ
երաժշտագետ, ԵՊԿ պրոֆեսոր,
ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ,
արվեստագիտության դոկտոր,
ՀՀ ԳԱԱ առաջատար գիտաշխատող

...Եվ ահա Ձ. Վարդանյանի նոր գաղափարը, նոր նախաձեռնությունը. Հայ և Գերմանա-Ավստրիական երաժշտության փոկալիստների առաջին մրցույթ (4.): Գաղտնիք չէ, որ մեր կոնսերվատորիայում գրեթե անտեսված է կամ բավարար չէ գերմանական երգի, օրատորիայի և օպերայի ուսուցումը փոկալ ամբիոնում: Այնինչ առանց դրա դժվար է պատկերացնել համակողմանի զարգացած երգչի: Համաշխարհային երաժշտու-

թյան այդ հոյակապ հատվածը հաճախ այդպես էլ անցնում է շատերի կողքով: Չեն դասավանդում նաև հայ հոգևոր երգարվեստին հատուկ երգեցողության հիմունքները, թողնելով ազգային հինավուրց մասնագիտացված ավանդույթների պահպանումն ու հարատևումը կամայականության քմահաճույքին:

Ծրագրի բարդությամբ և բարձր պահանջներով հայ և գերմանա-ավստրիական երաժշտության վոկալիստների առաջին մրցույթը չէր գիջում Մյունխենի և Յվիկատյի միջազգային մրցույթներին: Մրցույթային ծրագիրը նախատեսում էր գերմանական Lied-ի (Շուբերտ, Շուման, Բրամս, Ռ. Շտրասուս, Մալեր, Հ. Վոլֆ), օրատորիալ (Բախ, Հենդել, Հայդն), օպերային (Մոցարտ, Բեթհովեն, Վագներ, Ռ. Շտրասուս) արիանների պարտադիր կատարումը: Ոճի ճիշտ զգացողության հետ մեկտեղ հաշվի էր առնվում գերմաներենի արտաբերման մակարդակը: Բոլոր փուլերում պարտադիր բնույթ էր կրում նաև Կոմիտասի և հայ հոգևոր երգի (շարական, տաղ, պատարագի սրբասածություն) մեկնաբանումը:

...Ի վերջո, մրցույթային տեղերը բաշխվեցին հետևյալ կերպ:

Աննա Մայիլյան՝ I տեղ և հատուկ մրցանակ Կոմիտասի երգերի լավագույն կատարման համար: Սարգիս Թորոսյան՝ I տեղ և հատուկ մրցանակ օրատորիալ արիայի լավագույն կատարման համար: Կարինե Բաբաջանյան՝ II տեղ և հատուկ մրցանակ Lied-ի լավագույն կատարման համար: 3-րդ տեղը կիսեցին Արծվիկ Դեմուրյանը և Լիաննա Վարդանյանը:

...Կարծում եմ, ունկնդիրների հիշողության մեջ դեռ երկար կմնան Ս. Թորոսյանի՝ Բախի «Մագնիֆիկատից» և Մոցարտի «Առևանգում հարեմից» օպերայի արիանների, բարդ մեծաձավալ միաձայնային ձևերին պատկանող Պատարագի Հրեշտակայինի և Ն. Շնորհալու «Ի գերեզման» տաղի, կոմիտասյան «Կոմնկի» փայլուն կատարումները:

***

Հոգևոր երաժշտության առաջին փառատոնը (5.), որը նվիրված էր Հայոց դարձի 1700-ամյակին, [...] բացվեց Յ. Ս. Բախի կոթողային ստեղծագործություններից մեկի՝ «Չարչարանքներ ըստ Հովհաննո» օրատորիայով, որն ամբողջական տեսքով առաջին անգամ էր հնչում Հայաստանում: Դժվար է գերազանահատել այդ իրադարձության նշանակությունը մեր մշակութային կյանքում: Այն միանշանակ պետք է դասվի հայ ժամանակակից կատարողական արվեստի երևելի ձեռքբերումների շարքը:

Փառատոնի կազմակերպիչ և գեղարվեստական ղեկավար, անվանի դիրիժոր Զավեն Վարդանյանը, որը հայտնի է որպես խորաթափանց երաժիշտ և հասարակական գործիչ, տարիներ շարունակ փայփայել է տվյալ ստեղծագործության կատարման գաղափարը: [...]

Հայ և Գերմանա-Ավստրիական վոկալիստների առաջին հանրապետական մրցույթի դափնեկիր Սարգիս Թորոսյանը առաջին հայ տեղորն է, որն ամբողջությամբ կատարեց Ավետարանիչի երգամասը և հնչեցրեց այն վարպետորեն, գեղարվեստական առումով համոզիչ: «Չարչարանքները» կամ, ինչպես ընդունված է

անվանել, «Յոհաննես Պասիոնը» 2. Վարդանյանի մեկնաբանմամբ աչքի ընկավ ոճի անվրեպ զգացողությամբ, զարգացման ամբողջականությամբ, զուսպ և հավասարակշռված հնչողությամբ, զարգացման ամբողջականությամբ և դրամատուրգիական համամասնությունների ճիշտ շեշտադրումով: Կարևորն և հույժ այժմեականը Վարդանյանի մեկնաբանման համահունչ լինելն է Բախի երաժշտության համաշխարհային կատարողական արվեստում այսօր առկա առաջավոր միտումներին, որոնք ձգտում են վերականգնել այդ դարաշրջանի կատարողական ավանդույթները՝ միևնույն ժամանակ չդառնալով թանգարանային: Տվյալ դեպքում դա դրսևորվեց տեմպերի ավելի զգայուն բնույթի, գործիքային ձայնարտաբերման կերպի, ֆակտուրայի անկաշկանդ ծավալման, ձայների բնական ու պարզ շարժման, ակտիվ, եռանդուն գեներալ բասի, մոտիվների հստակ ու բնութագրիչ արտիկուլյացիայի, ռեչետատիվների մատուցման մեջ: Այս բոլորը դիտելի է որպես տվյալ կատարողական ոճը սերմանելու առաջին և լուրջ փորձը Հայաստանում:

ՌՈՒԲԵՆ ԱՍԱՏՐՅԱՆ
դիրիժոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր,
ՀՀ Արվեստի վաստակավոր գործիչ

Սարգիսին գիտեմ դեռ ուսանողական տարիներից. մենք սերնդակիցներ ենք: Առաջատար տեղոր. ձայնի նուրբ տեմբր, կոլորիտ, մեծ դիսպլազոն՝ այդ առումով ոչ մի դժվարություն չունենք... Յավոք, մեր համագործակցությունն ակտիվ չի եղել, ընդամենը երկու անգամ ենք հանդիպել բեմում...

Առաջինը Լորիս Ճգնավորյանի «Փորձություն» ավետարանական թեմայով կանտատոն էր, որ 1999-ի դեկտեմբերին իմ ղեկավարությամբ հնչեց Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի, երգչախմբի ու մենակատարների կատարմամբ: Պետք է ասեմ, որ տեղորի ձայնաբաժինն առաջարկվել էր մի քանի կատարողի, բայց միայն Սարգիսը կարողացավ հաղթահարել և հաջողությամբ պսակել այդ դժվարին ստեղծագործությունը, որը հեղինակը գուր չէր «Փորձություն» անվանել: Ի դեպ, թողարկվել է այդ ստեղծագործության CD:

Երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցավ 2008 թվականին Երևանի Ա. Սպենդիարյանի անվան ազգային օպերային թատրոնում՝ Ավետ Տերտերյանի «Երկրաշարժ» օպերայի բեմադրության ընթացքում: Սարգիսն էր վրստահված հոգևոր առաջնորդի՝ Քարոզչի դերը: Ի դեպ, ներկայումս թատրոնը դիմել է ինձ այդ ներկայացումը վերականգնելու առաջարկով, և պետք է ասեմ, որ ինձ համար մեծ խնդիր է լինելու Ս. Թորոսյանին փոխարինող գտնելը: Այդ դերերգն ինտոնացիոն, ռիթմիկ տեսակետից շատ բարդ է, բայց Սարգիսը միանգամից զգաց դերը՝ առաջին օրվանից անսխալ, ստարիլ երգելով իր պարտիան: Օպերայի VI պատկերում, երբ թնդում է նվագախմբի, մեծ քառաձայն և փոքր կանանց երգչախմբերի գերհագեցած հնչողությունը, տեղորը բոլորովին այլ տոնայնության մեջ կարծես ճեղքում է այդ երաժշտական հեղեղը: Սարգիսն իր հնչեղ ձայնով դա հրաշալի էր կատարում:

Իր մարդկային տեսակը շատ քիչ է հանդիպում, եզակի է: Առաջատար մասնագետ լինելով Սարգիսը երբեք չգոռոզացավ: Շատ նվիրված մանկավարժ էր: Պարզ ու ազնիվ իր մարդկային նկարագրով երկար տարիներ ծառայեց Մայր Աթոռի երգչախմբում, կյանքում և արվեստում ամենից վեր դասելով հոգևոր արժեքները:

ԴԱՎԻԹ ՂԱԶԱՐՅԱՆ
խմբավար, ԵՊԿ պրոֆեսոր,
ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ,
ՀՀ երաժշտական ընկերության նախագահ

Այսօր, երբ Հայաստանում պաշտոնապես հռչակված է երիտասարդներին առաջավոր դիրքեր համարձակորեն վստահելու քաղաքականությունը, դժվար է պատկերացնել, որ տարիներ առաջ, մասնավորապես 1980-1990-ականներին, բոլորովին էլ այդպես չէր: Եվ ոչ միայն քաղաքական ու հասարակական դաշտում՝ այլ ամենուրեք, նաև արվեստում: Մեծ բեմեր նվաճելու ճանապարհին երիտասարդները հանդիպում էին լուրջ խոչընդոտների, ու հազվադեպ էր պատահում, որ օրինակ՝ Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի վոկալ բաժնի շրջանավարտն աշխատանքի հրավեր ստանար երկրի գլխավոր օպերային թատրոնից: Ընդ որում, միանգամից մենակատարի կարգավիճակով՝ մի շարք պատասխանատու գլխավոր դերերգեր կատարելու առաջարկով:

Բայց հենց այդպես եղավ Սարգիս Թորոսյանի պարագայում: Դա վկայությունն է այն իրողության, որ նա արդեն այդ տարիներին տիրապետում էր ոչ միայն իր գեղեցիկ ու յուրօրինակ ձայնի՝ քնարական տենորի կատարողական գաղտնիքներին, այլև հասուն անձնային և պրոֆեսիոնալ որակներ ուներ: Ուներ նաև փորձ՝ Օպերային ստուդիայում տարիներ շարունակ աշխատելու շնորհիվ, նաև հարուստ երգացանկ, որ ժամանակի ընթացքում էլ ավելի ընդլայնվեց:

Սարգիսի կատարողական ոճի մասին խոսելիս հատուկ ուշադրություն կհրավիրեի նրա առզանության, ճշգրիտ արտասանության վրա՝ անկախ լեզվից՝ լինելով դա հայերեն, ռուսերեն, իտալերեն, գերմաներեն, թե այլ լեզվով գրված ստեղծագործություն: Դա մեծ ներքին կոլտուրայի մասին է վկայում, այն մասին, որ ապրելով և ստեղծագործելով Հայաստանում, նա ունակ էր աշխարհը ճանաչելու ու զգալու տիեզերական ընդգրկմամբ և խորությամբ:

Ոչ միայն օպերային, այլև կամերային ժանրում նշանակալի ձեռքբերումներ ուներ: Դեռ այսօր էլ պարզ հիշում եմ այն վառ տպավորությունը, որ ստացա նրա ելույթից Կոմպոզիտորների Միության դահլիճում՝ հայ կոմպոզիտորների հերթական պլենումի համերգներից մեկում: Սարգիսը ներկայացրեց ժամանակակից հայկական ռոմանսի մի շարք նմուշներ. հնչեցին Է. Աբրահամյանի, Է. Բաղդասարյանի, Գ. Չթչյանի, Ռ. Պետրոսյանի, Վ. Կոտոյանի ստեղծագործությունները: Տասնամյակներ անց ականջումս այս պահին դեռ հնչում է Կոտոյանի հազվադեպ կատարվող «Բնչպես երագ» ռոմանսը Թորոսյանի յուրօրինակ մեկնարանությամբ:

Միրված մանկավարժ էր ԵՊԿ պրոֆեսոր Սարգիս

Թորոսյանի Թորոսյանը: Բազմիցս լինելով Պետական քննական հանձնաժողովի նախագահ, կարող եմ վկայել նրա մանկավարժական հաջողությունների, ուսանողներին նվիրվելու, նրանց ճակատագրերին սրտակցությամբ և հոգատարությամբ վերաբերվելու մասին: Շատ ճիշտ էր ընտրում ուսանողների ավարտական ծրագրերը՝ բացառիկ մանկավարժական «հոտատու-թյամբ» գտնելով ոսկե միջինը ուսանողի ձայնածավալի, ձայնի տեսակի հնարավորությունները շահեկան կերպով ներկայացնելու առումով: Ընդ որում, հաջողության էր հասնում ոչ միայն տղաների, այլև աղջիկների հետ աշխատանքում: Նրան հաջողվում էր ճիշտ կողմնորոշել ուսանողներին, նրանց պրոֆեսիոնալ հասունացման ճանապարհին սովորեցնել հաղթահարել բազում խընդիրներ, այդ թվում՝ գրագետ ձայնատարության, ֆրագավորման հարցն ընդգծելով գրական տեքստի հանդեպ ուշադիր լինելու անհրաժեշտությունը և այլն: Վերջին տարիներին դասավանդում էր նաև Տ. Չուխաջյանի անվան երաժշտական դպրոցում՝ արդեն վաղ տարիքից երեխաներին հաղորդակից դարձնելով գրագետ, պրոֆեսիոնալ երգեցողության գաղտնիքներին:

Իր ազնիվ ու համեստ մարդկային կերպարին համահունչ էր երկար տարիների Ս. Գայանեի, այնուհետև Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երգչախմբերի մենակատարի գործունեությունը: Կոմիտասի, Մակար Եկմայանի, Խորեն Մելիսանեջյանի Պատարագների կատարումն ու ձայնագրումը մեծ ներդրում էին հայ երգչախմբային արվեստի պատմության մեջ:

Այսպես ամենուր հավասարապես հարյուրտոկոսանոց նվիրվածությամբ նա ծառայում էր թե՛ օպերային թատրոնում, թե՛ կոնսերվատորիայում, թե՛ եկեղեցում և թե՛ տանը՝ իր սիրելի ընտանիքին...

Սարգիս Թորոսյանի մասին հիշատակի խոսքս ուզում էի ավարտել՝ նշելով ՀՀ Վաստակավոր արտիստի նրա կոչման մասին, բայց... հենց այս պահին ինձ համար անսպասելիորեն բացահայտեցի, որ հայ արվեստի այդ երախտավորը ոչ մի կոչման չարժանացավ...

Սակայն իր գործը մնայուն արժեք ունի հայ արվեստում՝ գործն է անմահ...

ՄԻՔԱՅԵԼ ՀՈՎԱԿԻՄՅԱՆ
մեներգիչ, ԵՊԿ պրոֆեսոր,
ՀՀ արվեստի վաստակավոր արտիստ,
Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի
ազգային ակադեմիական թատրոնի մեներգիչ

Մենք ընտանիքներով երկար տարիներ մտերիմ ենք եղել Սարգիս Թորոսյանի հետ, բազում ուրախ և տխուր օրեր անցկացրել միասին, ելույթներով հանդես եկել աշխարհի տարբեր բեմերում, երգել ենք Էջմիածնի երգչախմբում, միասին դասավանդել Երևանի կոնսերվատորիայում: Այնպես որ, կարելի է ասել, ես նրա ամբողջ ստեղծագործական կյանքի ականատեսն եմ եղել: Եվ գիտե՞ք ինչն է զարմանալի. մասնագիտական վերելքի ճանապարհին նա բոլորովին չիոխվեց, միշտ նույն զուսպ ու համեստ Սարգիսը մնաց՝ անկախ բոլոր հանգամանքներից:

Դեռ ուսանողական տարիներին, երբ Օպերային ստուդիայի ինսպեկտորն էր՝ պատասխանատուն, միշտ ժամանակին բաժանում էր պարտիաները, ճշգրիտ կատարում դիրիժորի բոլոր հանձնարարությունները՝ աննկատ, առանց որևէ ցանկության աչքի ընկնելու կամ երգչախմբի մյուս անդամներից ինչ-որ բանով առանձնանալու: Եվ տարիներ անց, երբ դարձավ ազգային օպերային թատրոնի մենեջեր, և կատարելով գլխավոր դերերգերը, հաճախ առանց փոխարինողի, փաստորեն, գլխավոր դեմքն էր այդ պահին թատրոնում, որից կախված էր ամբողջ ներկայացման լինել-չլինելը, հյուրախաղերի կայանալ-չկայանալը, ամբողջ անձնակազմի հոռոտար ստանալու-չստանալու հարցը... Սարգիսը նորից նույն պահվածքն ուներ: Օդանավակայանում կկանգնե՞ր հերթի պոչին՝ պատրաստակամությամբ իր տեղը զիջելով երգչախմբի արտիստներին, կամ բարձրանալով ավտոբուս և առջևում հարմար տեղ չգտնելով, հանգիստ ու անվրդով քայլերը կուղղեր դեպի վերջին շարքը, ամբողջ ճանապարհին անտեղի թոթալով հետևի նստատեղում: Պատկերացրե՛ք մի պահ ժամանակակից մեր օպերային աստղերի պահվածքը նույն իրավիճակում՝ հաստատ տարբերվող է:

Կյանքում ամեն ինչին շատ լուրջ էր վերաբերում՝ մեծ նվիրումով, համարյա ինքնամոռացության, ինքնագոհաբերության աստիճանի: Հայ ավանդական ընտանիքում տղամարդու հոգսերն՝ աշխատած գումարը տուն հասցնելը, առևտուր անելը ու ծանր-ծանր տուն բերելը, ամեն ինչ սարքի պահելն ու դրանից գոյիս հանելը, սեփական ձեռքերով իր հայրական բնակարանի կամ նույնիսկ շենքի կառուրը վերանորոգելը... Այս ամենը խոնարհաբար կատարում էր Օպերային թատրոնի աստղը, և նրա մտքով անգամ չէր անցնում դիմել բանվորների կամ արհեստավորների օգնությանը: Դա էլ էր իրենը՝ հայ տղամարդու կերպարն ու պահվածքը պահպանելու միջոց: Հիմա, որ մեկը երեկոյան ներկայացմանը մի երկու տող պարտիա ունի երգելու, ամբողջ օրը բոլորն իր շուրջը պար են գալիս, որ ներվերը հանգիստ պահի, կոկորդը չմրսեցնի, ճիշտ ձևով սնվի և այլն: Բայց երբ կարդում ես մեծ երգիչների կենսագրականները, համոզվում ես, որ այդպես չի դասավորվել իրական մեծություններից շատ-շատերի կյանքը: Ասենք, Էրիկո Կառուզոն, որ բեռնակիր է եղել, զիջերներով ծանրություններ է քարշ տվել ու շատ վատ էլ սնվել է, երեկոյան աստվածային ձայնով երգել ու խաղացել է իր անմոռանալի դերերգերը...

Կան երգիչներ, որոնք իրենց կոչումն ամեն բանից վեր են դասում: Թողնում են ընտանիքը, հայրենիքը, ամեն ինչ պատրաստ են զոհելու հանուն առաջխաղացման «կարիերայի», մեծ բեմերում կայանալու հնարավորության՝ ոչինչ չկա դրանից թանկ ու կարևոր: Նար Հովհաննիսյանը, ով նույնիսկ չամուսնացավ, դրա վատ օրինակն է, և իսկապես, մինչ օրս ինձ համար անգերազանցելի են նրա մի շարք կատարումներ, ասենք, Բազիլյոյի դերերգը Ռոսսինիի «Սևիլյան սափրիչը» օպերայից կամ Մուտրզակու «Լու» («Ե.ռ.ա») ռոմանսը:

Բայց ոչ Սարգիսը, և ոչ էլ ես այդպիսին չենք եղել, և եթե ինչ-որ բանի էլ չենք հասել, դրանում միայն մենք

ենք մեղավոր: Բայց մենք ուրիշ առաջնահերթություններ ունենք կյանքում. սարելու իմաստը տեսանք ոչ միայն արվեստի, այլև ընտանիքի, երեխաների մեջ, երեխայիդ ամեն օր գորգուրելու, նրա առաջին քայլերով ու բառերով հրճվելու, միշտ հարազատներիդ հետ լինելու երջանկության մեջ, քո երկրում հայ արվեստը զարգացնելու, հայ բեմը զարդարելու մեջ... Եվ ո՛վ գիտե՞ ի՞նչն է ճիշտը... Ամեն մարդ յուրովի է փնտրում այդ անլուծելի հարցերի պատասխանը և իր իսկ կյանքով է վճարում ճշմարտությունը բացահայտելու գինը...

Գ Ա Յ Ա Ն Ե Գ Ե Ղ Ա Մ Յ Ա Ն
մենեջեր, պրոֆեսոր,
ԵՊԿ մենեջերության ամբիոնի վարիչ

Մեր սերնդի ճակատագիրը լավ չդասավորվեց. քաղաքական ցնցումների, երկրաշարժի, պատերազմի, էներգետիկ ճգնաժամի, մասսայական արտագաղթի հետևանքով երկրի մշակութային կյանքը կոլապսի մեջ հայտնվեց: Փակվում էին մշակութային և կրթական օջախներ, չջեռուցվող դահլիճներ: Սա է եղել մեր սերնդի ծաղկուն շրջանի միջավայրը. մենք, փաստորեն հայտնվեցինք Խորհրդային Միության ավերակների տակ, կամ ավելի ճիշտ, պատկերավոր ասած՝ կործանված անցյալի և դեռ չձևավորված ապագայի արանքում՝ օդի մեջ: Շատերը բռնեցին օտարության ճանապարհը, և այսօր նրանցից ոմանք համաշխարհային բեմերից պատվով են հնչեցնում Հայաստանի անունը:

Իսկ մյուսները մնացին Հայրենիքում՝ պահելու հարուստ մշակութային ավանդույթները և փոխանցելու դրանք հաջորդ սերունդներին, ինչի շնորհիվ կարողացանք փրկել և այսօր նոր որակի հասցնել մեր ազգային մշակույթը: Սարգիս Թորոսյանը մեր երկրի այդ անխոնջ պահապաններից էր, ով ամբողջ ստեղծագործական կյանքում անմնացորդ ծառայեց իր Հայրենիքին:

ԵՊԿ-ում ուսանելու տարիներին Սարգիսի հետ մենք համակուրսեցիներ ենք եղել: Հումորով, անմիջական պատանի էր, շատ ուշադիր բոլորի նկատմամբ: Չէր մոռանում ոչ մի մանրուք, մտապահելով ոչ միայն բոլորիս ծննդյան օրերը, այլև փոքր հաջողությունները և ամենաչնչին առիթով միշտ հիշեցնում էր, բարձրաձայնում դրանց մասին: Բարի էր իսկապես, նախանձ չուներ: Արտակարգ ընկեր էր:

Անչափ աշխատասեր էր: Իմիջիայլոց, կյանքում հույսը դնում էր միայն իր վրա, ոչ մեկից ոչինք չէր ակրեկալում: Դեռ ուսանողական տարիներից մենք միասին սկսեցինք աշխատել կոնսերվատորիայի Օպերային ստուդիայի երգչախմբում՝ իր գործի հիանալի գիտակ, խմբավար Վալերիա Ալեքսանյանի ղեկավարությամբ (Ստուդիայի ղեկավարն էր Ռաֆայել Մանգասարյանը): Օպերային ստուդիայի երգչախմբը ճանաչված կոլեկտիվ էր հանրապետությունում, մենք հանդես էինք գալիս համերգներով՝ բավականի բարդ և բազմազան ծրագրերով:

Ուզում եմ առանձնահատուկ նշել Սարգիսի մեծ սերը հոգևոր երաժշտության հանդեպ: Թեև խորհրդային տարիներին ուսանողների մասնակցությունը Սուրբ

Պատարագին առանձնապես չէր խրախուսվում, բայց մենք՝ երգեցողության բաժնի ուսանողներս, շատ էինք տարված Լուսինե Ջաքարյանի արվեստով և նրա միջոցով՝ հայ հոգևոր երաժշտությամբ: Այդ նվիրվածությունը Սարգիսը պահպանեց մինչև իր կյանքի վերջը՝ ծանայելով Էջմիածնի Մայր տաճարի երգչախմբում:

Դրա հետ մեկտեղ չէր վախենում, չէր խուսափում ժամանակակից երաժշտությունից, սիրով էր երգում ոչ միայն անվանի հայ կոմպոզիտորների, այլև իր սերընդակիցների կամ իրենից կրտսեր, նույնիսկ սկսնակ կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները:

...Էդուարդ Սադոյանի «Գրիգոր Լուսավորիչ» օպերայում մենք նորից հանդիպեցինք, այս անգամ Սպենդիարյանի անվան Օպերային թատրոնի բեմում: Թեև եղավ միայն համերգային կատարում, բայց բեմական զգեստներով, գրիմով՝ ամբողջական կերպարներով: Սարգիսը փայլուն մարմնավորեց Տրդատ արքայի կերպարը: Շատ հաճելի էր աշխատել նրա հետ. ուներ լավ անսամբլային զգացողություն, բեմում նույնպես, ինչպես որ տարիներ առաջ լսարանում, նա իրենով չէր տարված, շատ նրբազգաց էր և ուշադիր իր հետ հարթակում գտնվող արտիստների հանդեպ: Բեմելը հրաշալի անցավ, օպերան հաջողություն ունեցավ և մեծ ոգևորությամբ ընդունվեց հանդիսատեսի կողմից:

Սարգիսն ուներ սպեցիֆիկ ձայնատարություն, արտաբերման ձև, տեմբր և դրա շնորհիվ նրա ձայնը միշտ ճանաչելի է, ոչ մեկի հետ չէիր շփոթի:

Օտար շրջապատում նա իրեն մի փոքր կաշկանդված էր զգում, զուսպ պահվածք ուներ, բայց մտերիմ ընկերների հետ, որի թվին էս համարձակորեն ինձ էլ կդասեի, արտահայտվում էր իր ողջ էությանը՝ ամեն ինչ սրտին մոտ ընդունող, խորը ապրող մարդ էր: Շատ շուտ էր վիրավորվում, մենք կատակի էինք տալիս, փորձում շեղել ուշադրությունն իրեն խայթող խոսքից, բայց նա դեռ երկար այդպես ազդված էր մնում...

Հրաշալի հայր էր՝ նվիրված իր ընտանիքին և երբ ճակատագիրն իրեն փորձության ենթարկեց, ոչ մի կերպ չէր կարողանում համակերպվել դաժան իրականության հետ... Մենք երկար գրուցում էինք կյանքից, աշխարհից, և էս մինչ օրս մեծ ջերմությամբ եմ հիշում այդ հուզիչ պահերը:

ՀԱՍՄԻԿ ՀԱՅԱԳՈՐԾՅԱՆ
մեներգչուհի, ՀՀ վաստակավոր արտիստ,
Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի թատրոնի մեներգչուհի, ԵՊԿ դոցենտ

Ուզում եմ սրտանց մի քանի խոսք ասել իմ կոլեգայի, բայց նաև ընկերոջ՝ Սարգիս Թորոսյանի մասին: Միասին ենք սովորել, այնուհետև շարունակել մեր ընկերական շփումը և կոնսերվատորիայում, և օպերային թատրոնի բեմում:

Հետաքրքիր գրուցակից, անզուգական հայր և ամուսին ընտանիքում, նվիրյալ և հավատարիմ ընկեր, հոյակապ մարդ: Ամեն տարի Մարտի 8-ին, ծննդյան օրվա առթիվ առաջին շնորհավորանքը ստացել եմ Սարգիսից: Ունենալով շատ գեղեցիկ ձայն, նա նաև հոյակապ գուրբնկեր էր բեմում: Միասին երգել ենք գլխա-

վոր դերերը «Անուշ», «Տրուբադուր», «Պողիկտոս» օպերաներում, մասնակցել ենք բազմաթիվ համերգների, ելույթ ենք ունեցել Իսպանիայում, Մոսկվայում, և միշտ բոլորս արժանացել ենք նրա ջերմ վերաբերմունքին և ուշադրությանը:

Կարոտում եմ և միշտ հիշում եմ իմ ընկերոջը՝ հոյակապ մարդ Սարգիս Թորոսյանին:

ԻՐԻՆԱ ՉԱԲՅԱՆ
օպերային երգչուհի,
ՀՀ վաստակավոր արտիստ

Սարգիսն ուներ յուրահատուկ և անկրկնելի ձայն: Հիանալի ընկեր էր, ուշադիր և հոգատար: Պարտաճանաչ և ազնիվ ոչ միայն աշխատանքում, այլև ընկերական հարաբերություններում:

Սարգիսը շատ կարևոր գույն էր երաժշտական աշխարհում, և նրա կորուստն անդառնալի է:

ԱՆՆԱ ՄԱՅԻԼՅԱՆ
երգչուհի, ՀՀ վաստակավոր արտիստ,
ԵՊԿ պրոֆեսոր

Սարգիս Թորոսյանին ճանաչում եմ դեռ 90-ականներից: Միասին շատ համերգների ենք մասնակցել Երևանի տարբեր համերգասրահներում: 1990-ականների մութ ու ցուրտ տարիներին նման համերգները հրաշալի առիթ էին, որպեսզի մոռանալիք խնդիրների մասին և արվեստի միջոցով ապրելիք ու ապրեցնելիք մյուսներին: Սարգիսի հետ միասին բազում համերգների մասնակից ենք եղել և նույնիսկ միասին հաղթել ենք Գերմանա-Ավստրիական և Հայ երգի հանրապետական մրցույթում: Այդ մրցույթը բավականին բարդ էր իր ծրագրով, բայց հաղթահարեցինք՝ միասին բաժանելով առաջին տեղը:

Սարգիսի հետ հետագայում դարձանք կոլեգաներ Երևանի պետական կոնսերվատորիայում: Երբ միջանցքում հանդիպում էինք, բռնվում էինք հաճելի զրույցի, և էս բնականաբար, դասից ուշանում էի սպասեցնելով ուսանողներին, սակայն հաճելի մարդու հետ զրույցը միշտ էլ կարևոր է: Սարգիսը երբեք չէր գանգատվում կյանքից, էս մյուսներից էի լսում իր առողջական և այլ խնդիրների մասին: Բայց այդ վիճակում գտնվելով նա կարողանում էր այնպես անել, որ ոչ միայն չձանրաբեռնի դիմացիներն իր պորբլեմներով, այլ նույնիսկ ինքը դրական լիցքեր հաղորդի գրուցակցին: Ինձ ուրախ պատմություններ էր պատմում, որ տրամադրությունս բարձրանա: Այդ ամենը բնորոշ է միայն բարի, ազնիվ, ուժեղ և հավատքով լի մարդուն, ինչպիսին էր և մեր սիրելի Սարգիսը:

ՄԿՐՏԻԶ ՄԿՐՏՅԱՆ
մեներգիչ և խմբավար
(Ֆրանսիա)

Երգարվեստի իսկական մշակ՝ եթե մեկ նախադասությամբ բնորոշելու լինեք Սարգիս Թորոսյանին: Սարգիսի հետ մենք ծանոթացանք Ռոմանոս Մե-

լիքյանի անվան ուսումնարանում նրա ուսումնառության առաջին տարվանից և դարձանք ընկերներ: Այնուհետև նրա երաժշտական ամբողջ գործունեությունն ընթացավ իմ աչքի առաջ: Սարգիսն այն երգիչներից չէր, որոնք մեծ աղմուկով մտնում են երաժշտական ասպարեզ և կարճ ժամանակ անց մարում: Կյանքում չափազանց ուղղամիտ և ճշտապահ, նա այդպիսին էր նաև իր արվեստում: Օժտված գեղեցիկ ձայնով՝ նա դեպի երգարվեստի բարձունքն էր գնում քայլ առ քայլ՝ ամենօրյա լուրջ աշխատանքով զարգացնելով իր կարողությունները, խորացնելով իր գիտելիքները, և երբեք տուրք չտալով էժան զանգվածայնություն ու անուր բերող արտաքին էֆեկտներին: Հարգանքով էր վերաբերվում իր բոլոր գործընկերներին, նախանձն ու չարությունը խորթ էին նրան:

Մեր համատեղ ելույթներից ամենանշանակալիկն էր «Անուշ»-ը Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերային թատրոնում, որտեղ Սարգիսը հանդես էր գալիս Սարոյի, իսկ ես՝ Մոսիի դերում: Հիշում եմ, թե ինչպես ներկայացումների ժամանակ լուրջ երգեցողության ու խաղի արանքում դեռ կարողանում էինք կատակել ու լիաթոք ծիծաղել՝ արտաքուստ ոչինչ ցույց չտալով հանդիսատեսին: Սարգիսը ոչ միայն մտածված ու կենտրոնացած զբաղվում էր իր անելիքով, այլև հոգ էր տանում իր խաղընկերների մասին: Իմ առաջին ներկայացմանը հարսանիքի տեսարանում՝ կոխի ժամանակ, ցանկանալով առավել բնական երևալ, ես չափից ավելի տարվեցի բեմական խաղով: Սարգիսն ականջիս շշջաց. «Հանգիստ, հանգիստ, սրանից անմիջապես հետո մեծ արիա պիտի երգես, դրա մասին մտածիր, շատ ուժ մի տուր հիմա, թե չէ շունչդ կկտրվի...»:

Սարգիսին իրավամբ կարելի է դասել մեր բեմի՝ Սարոյի լավագույն դերակատարների շարքին: Նրա Սարոն անկեղծ էր ու բնական: Բայց նրա օպերային դերերի գագաթնակետը եղավ Պողիկտոսը Գ. Դոնի-ձետտիի «Պողիկտոս» օպերայում: Այստեղ Սարգիսը փայլեց իր ներկայանալի շքեղ արտաքինով, գեղեցիկ, անկաշկանդ վոկալով:

Ցավոք շատ շուտ հեռացավ կյանքից, շատ անելիքներ թողնելով անկատար:

**ԱՆՆԱ ԱԶԻԶՅԱՆ,
կոմպոզիտոր, մեթոդիստ-մանկավարժ**

Սարգիս Թորոսյանը պատկանում է այն մտավորականների թվին, որոնք ամենօրյա իրենց աշխատանքն ընկալում, օր օրի մի քար ավելացնելով՝ մասնակցում են ազգային երաժշտական մշակույթի տաճարի կառուցմանը: Նա այն մտավորականներից էր, որ աշխատում են առանց բարձրագույն ծափահարություններ կամ գովազդող մեծարումներ ակնկալելու: Այդպիսին էր իր սպերելու կերպը:

Ուներ մաքուր, պայծառ, զուլալ հնչերանգ: Ուներ կատարման կուլտուրա, ճաշակ: Իր կոչումը հայր, ամուսին, լավ ընկեր լինելն էր, երգելն ու մեներգեցողության գաղտնիքներն իր ուսանող-աշակերտներին փոխանցելն էր: Վերջին տարիներին աշխատում էր նաև երաժշտական դպրոցում: Աշխատում էր նվիրումով և

սիրով: Ուսանողներն ու երեխաները նրան սիրում էին: Սարգիսի առաքինության մասին է վկայում նրա վերաբերմունքը հայկական երգարվեստի, թատերական արվեստի ավագ սերնդի ներկայացուցիչների նկատմամբ:

Քայլող, շնչող ժամանակագրություն-վկայություն էր Սարգիս Թորոսյանը: Գեղեցիկ, հարգալից պատմելաժողովուրդներ: Օհան Դուրյան, Գոհար Գասպարյան, Տաթևիկ Սազանդարյան, Տիգրան Լևոնյան, Արման Կոթիկյան... Նրանցից յուրաքանչյուրի հետ կապված բազմաթիվ ուսանելի ու հետաքրքիր պատմություն-վկայություններ, աֆորիզմներ ուներ պահած, որոնք սիրով ունկնդրում էի ցուրտ ու մութ տարիներին, երբ հաճախ հյուրընկալվում էի իրենց հյուրասեր, ջերմ հարկի տակ: Երանի ժամանակին ձայնագրած լինեինք ու այսօրվա համար պահպանեինք այդ զարմանալի, նուրբ հումորով համեմված, գեղեցիկ, ուսանելի, մտորելու արժանի նրա պատմությունները... Մեր ընկերությունը սովորական հայկական տարբերակով ձևավորված ընկերություն էր: Սկզբում ես ու նրա կինը՝ Կատյան, Ռ. Մելիքյանի անվան ուսումնարանում ուսանելու տարիներից ընկերացանք, հետո մեր ամուսինները՝ Աշտն ու Սարգիսը, հետո՝ երեխաներն իրենց խաղերով ու «դադարության» համար վեճերով, հետո՝ էլի խաղերով: Ինչքան էինք ծիծաղում, ուրախանում այդ խաղ-վեճերի առիթով, երբ երեխաների ինքնամոռաց ճիչ-աղաղակով համեմված զուլալ, բարձրագույն աղմուկը հասնում էր իր գագաթնակետին: Հետո աղմուկ-աղաղակը միանգամից դադարում էր, երբ իջնում էին Քասախի կիրճ, գետակի մոտ... ու նորից ետ սլանում տուն: ...Երբ մեծացան, խաղը վերածվեց գրույցերկիստությունների, ինտելեկտուալ բանավեճերի...

Հ. Թումանյանի խոսքերով գրված «Հեյ ջան, տղերք» երգիս ու Միփան Շիրազի խոսքերով գրված՝ «Քանի որ լույս ես, հոգիս», «Ամեհին» ռոմանսներիս առաջին կատարողն է Սարգիսը:

«Հեյ ջան, տղերք»-ի կատարմանը բնորոշ է կոչող, հորդորող, բայց ոչ հրամայական ազնվական հուզակալությունը: Ս. Շիրազյան շարքին բնորոշ է փիլիսոփայական-հայեցողական, նուրբ ու զգացմունքային մեկնաբանությունը:

Անկեղծ, լուսավոր, խոհական կատարումներ...

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դանիել Երաժիշտ. Սրբազնագործություն, //Առավոտ, 17.04.1999 թ.: Daniel Yerazhisht. Srbaznagortsutyun, //Aravot., 17.4.1999 th.
2. Սարգսյան Ա. Կ., Մոցարտը, Արաքս Դավթյանը և ուրիշներ, //Ազգ, 31.10.1992 թ.: Sarkisyan S. K., Mozart', Araqs Davthyan' ev urishner, //Azg, 31.10.1992 th.
3. Асмарян Н. Т., Шедевр оперной классики., //Республика Армения, 3-10.8.2001. Asmaryan N. T., Shedevr opernoj klassiki., //Respublika Armeniya, 3-10.8.2001.
4. Արևշատյան Ա. Ս., Մտորումներ մրցույթից հետո, //Ազգ», 19.11.1995 (կրճատված): Arevshatyan A. S., Mtvorumner Mrtzuytitz hetvu, //Azg, 19.11.1995 (krchatvats).
5. Արևշատյան Ա. Ս., «Չարչարանքներ ըստ Հովհաննես»

սի» օրատորիան, Երևանում (հատված), //Երաժշտական Հայաստան, 1(2)2000, էջ 18-19, Եր.: Արևշատյան Ա. Ս., « «Չարչարանքներ ըստ Հովհաննեսի» օրատորիան, Երևանում» //Հայաստանի Հանրապետություն, 7.05.1999. Arevshatyan A. S., “Charcharanqner ‘st

Hovhannesi” oratvorian Yerevanum (hatvats)”, //Yerazhshtakan Hayastan, 1(2)2000, ejj 18-19, Yer. Arevshatyan A. S., “Charcharanqner ‘st Hovhannesi” oratvorian Yerevanum”, //Hayastani Hanrapetutyun, 7.05.1999.

Բանալի քառեր. փոկալ արվեստ, Երևանի պետական կոնսերվատորիա, Սարգիս Թորոսյան, օպերային արվեստ, գերմանական օրատորիալ երաժշտություն:

Ключевые слова: вокальное искусство, Ереванская государственная консерватория, Саргис Торосян, оперное искусство, немецкая ораториальная музыка.

Keywords: vocal art, Yerevan State Conservatory, Sargis Torosyan, opera art, German oratorical music.

Տեղեկություններ հեղինակի մասին. ԵՓՐԵՄՅԱՆ ԼԻԼԻԹ ԿԱՌԼԵՆԻ (ծ.14.05.1963, ք. Երևան) երաժշտագետ, հոգեբան, սոցիոլոգ, լրագրող, բարձրագույն, ցեղապանագետ: Ավարտել է ԵՊԿ-ի երաժշտագիտական քաժիմը (1989 թ., ղեկ.՝ պրոֆեսորներ Ռ. Հ. Ստեփանյան, Ն. Վ. Դերոսյան), Ռուսաստանի Պետական արվեստաբանության ինստիտուտի (ՊԱԻ, Մոսկվա, ղեկ.՝ արվ. դոկտոր Բ. Ռ. Յոլյան) ասպիրանտուրան ԵՊԿ-ի հետ համատեղ (1993 թ.), նույն ինստիտուտում պաշտպանել է թեկնածուական թեզը, 1995 թ., Մոսկվա: 2001-ին ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի Գործնական հոգեբանների պատրաստման կենտրոնը, 2006-ին՝ ՉԼՄ Կովկասյան ինստիտուտը՝ «տարածաշրջանագիտություն» մասնագիտացմամբ: 1996-ից աշխատում է ԵՊԿ-ում, ղրցենտ է (2002) դասավանդում է հոգեբանություն, մանկավարժություն, համընդհանուր երաժշտության պատմություն դասընթացները, 1996-ից՝ «Новое Время»-ի բիրակից է: Իր երաժշտագիտական ուսումնասիրություններում հաճախ օգտագործում է այլ գիտությունների մերթադրանքությունը՝ նորոշի լուսարաններով շատ արդիական երաժշտագիտական հարցեր, աշխատում է միջառարկայական հետազոտությունների ոլորտում, պրակտիկ հոգեբան է: Հեղինակ է մենագրության «Էդվարդ Միրզոյան՝ մանկներում և երկխոսությանը», Եր., Տիգրան Մեծ, 2011 թ., (ուսաներեն, 616 էջ): Մասնագիտացած է էթնիկ ավանդույթի, քաղաքային ֆոլկլորի, ինչպես նաև Հայոց ցեղասպանության սերնդի-սերունդ փոխանցվող խեղճան խնդիրներով: Ավելի քան 20 գիտական և 500-ից ավելի հրատարակախոսական հոդվածների հեղինակ է: Կոմպոզիտորների (1997-ից) և Գրողների (2016-ից) միությունների անդամ է:

Сведения об авторе: ЕПРЕМЯН ЛИЛИТ КАРЛЕНОВНА (род.14.05.1963, Ереван) - музыковед, психолог, социолог, журналист, переводчик, генцидолог. В 1989 окончила Ереванскую государственную консерваторию им. Комитаса по специальности "музыковедение" (кафедра теории музыки, классы проф.: Р. О. Спепаняна, Н. В. Дерояна), 1993 - аспирантуру Государственного института искусствознания (Москва, класс докт. иск. И. Р. Еолян) совместно с ЕГК. В 1995 в ГИИ (Москва) защитила канд. диссертацию. В 2001 окончила Центр подготовки практических психологов при Ереванском Государственном университете, в 2006 - Кавказский институт СМИ по специальности "Регионоведение". С 1996 по настоящее время в ЕГК ведет курс лекций по психологии, педагогике, истории музыки (бакалавриат), основы музыкальной научно-педагогической деятельности (магистратура). Доцент (2002). С 1996 является корреспондентом газеты "Новое Время". Автор монографии о композиторе Эдварде Мирзояне ("Эдвард Мирзоян в письмах и диалогах", Ер., 2011), занимается феноменом этнической традиции, вопросы городского фольклора, проблемой трансгенерационной травмы Геноцида армян, практикующий психолог. Работает в области междисциплинарных исследований, в музыковедческих исследованиях использует методы других наук, по-новому освещая проблемы музыковедения. Автор более 20 научных статей, в том числе "Этнокультурный подход в социологии музыки", "Лики этнической традиции", "Виноваты ли мы, или "Усвоенная беспомощность" как гибель "внутреннего агента", "Маргинальность как судьба", "Судьбоносный выбор (к проблеме осмысления векторов развития армянской музыки XX века)" и др., более 500 публицистических статей. Практикующий психолог, член Союзов композиторов РА (с 1997) и писателей РА (с 2016).

Information about the author: YEPREMYAN LILIT KARLEN (born of 14.05.1963, Yerevan) - the musicologist, the psychologist, the sociologist, the journalist, the translator, genocide examiner, art candidate, In 1989 graduated from YSC on specialty of musicologist (chair of the theory of music, a class of the prof. N. V. Deroyan). In 1993 got a postgraduate degree in YSC together with the State institute of Art Studies (Moscow, a class of PhD of art I. R. Eolyan). In 1995 in SIA (Moscow) protected master's thesis. In 2001 graduated from the Center of training of Practical psychologists at the Yerevan State university, in 2006 from the Caucasian mass media Institute on specialty of regional studies. In her researches uses methods in the field of musicological and interdisciplinary sciences. From 1996 to the present she teaches in YSC and she is a docent since 2002. She worked as correspondent in the newspaper "Novoe Vremya". The author of the monograph "Edward Mirzoyan in letters and dialogues", Yer., Tigran Mets., 2011., -616 P. The practicing psychologist is engaged in a phenomenon of ethnic tradition, questions of city folklore, a problem of a transgeneration trauma of Genocide of Armenians. She is the author of more than 20 scientific articles, including "Ethnocultural approach in the sociology of music," Liks of ethnic tradition, "Whether we are guilty, or " Learned helplessness "as the death of " internal agent, "Marginalization as fate," Fateful choice (to the problem of understanding the vectors of development of Armenian music of the 20th century), "etc., more than 500 journalistic articles. She is a practicing psychologist, member of the RA Composers Union of RA (since 1997) and Writers (since 2016).

Резюме

Музыковед, кандидат искусствоведения, доцент ЕГК Лилит Карленовна Епремян. - “Служитель искусства Саргис Торосян”.

Статья посвящена памяти рано ушедшего из жизни профессора ЕГК, известного певца Саргиса Торгомовича Торосяна. За свою недолгую жизнь (1956-2016) он оставил значительный след в музыкальной культуре Армении, проявив себя как всесторонне одаренный исполнитель. Солист Национального театра оперы и балета им.Спендиаряна, концертирующий исполнитель камерной музыки, он ярко проявил себя и в ораториальном жанре, а также был знатоком армянской духовной музыки. Долгие годы он являлся солистом хора при кафедральном соборе Св. Эчмиадзина. Музыковед Лилит Епремян провела ряд эксклюзивных интервью с коллегами музыканта, которые, наряду с оценкой его профессиональных достоинств, добавили личную ноту в собирательный образ певца.

Summary

Musicologist, PhD, Docent of YSC Lilit Karlen Yepremya. - “Attendant of Art Sargis Torosyan”.

The article is dedicated to the memory of the early passed away professor of YSC, famous singer Sargis Torgom Torosyan. During his short life (1956-2016) he left a significant mark on the musical culture of Armenia, showing himself as a comprehensively gifted performer. The soloist of the National Opera and Ballet Theater after Spendaryan, a concert performer of chamber music, he also proved himself in the oratory genre, and was also an expert of Armenian spiritual music. For many years he was the soloist of the choir at the Cathedral of St. Echmiadzin. Musicologist Lilit Yepremian conducted a number of exclusive interviews with colleagues of the musician who along with an assessment of his professional merits, added a personal note to the collective image of the singer.